

KÖZLEMÉNYEK

Kristó Gyula emlékének

Még egyszer a Hartvik-féle Szent István-legenda datálásáról. A *Magyar Könyvszemle* egyik közelmúlt-béli számában alapos tanulmány jelent meg Gerics József és szerzőtársa (a továbbiakban: Gerics József, ill. Gerics) tollából a Hartvik-legenda keletkezésének körülményeiről.¹ E helyen a szerző – hosszú pályafutása során először – határozottan állást foglalt a Hartvik-féle István-legenda keletkezési idejéről, erősen polemizálva egy szerzője szerint nem említett vonatkozó véleménnyel. Mivel a kérdésben utoljára jelen sorok írója tett közzé állásfoglalást,² és Gerics József ennek eredményeivel látszik vitatkozni, megszólítva érezzük magunkat, és nem tartjuk feleslegesnek, hogy egyes állításával vitába szálljunk.

Magunk a Hartvik-legendát egy tizenegy pontba szedett érvelés alapján Könyves Kálmán király (1095–1116) uralkodásának első felére, pontosabban 1097–1099 közé datáltuk, de nem zárkózunk el egy 1103-ig terjedő lehetséges keletkezési időszaktól sem. Írásunkban mérlegre tettük az addigi évszázados szakirodalom érveit, és annak alapján fogalmaztuk meg – néhány új szempont bevonásával – álláspontunkat. Gerics József szerint egy 1099 körüli dátum a legenda keletkezési idejéül nem fogadható el, az életrajz nem születhetett meg a Kálmánhoz levelet intéző³ II. Orbán pápasága (1088–1099) alatt, csak utóda, II. Paschalis pontifikátusa (1099–1118) jöhet szóba. Miként majd látni fogjuk, Gerics annak is az 1103 utáni néhány évét látszik előnyben részesíteni. Olvasóink joggal gondolhatják, hogy e nem túl jelentős eltérésért kár tollat ragadni, de más, Gericshez hasonló tekintélyű kutatók által elfogadott datálásunk⁴ védelmében, valamint a szerző

¹ GERICS József–LADÁNYI Erzsébet: *A Hartvik legenda* (sic!) *keletkezési körülményeiről*. = *Magyar Könyvszemle* (120.) 2004. 317–324., különösen 317–319., 320. (A továbbiakban: GERICS: *i. h.* 2004.)

² THOROCZKAY Gábor: *Megjegyzések a Hartvik-féle Szent István-legenda datálásának kérdéséhez*. In: „Magyaroknak eleiről”. *Ünnepi tanulmányok a hatvanesztendős Makk Ferenc tiszteletére*. Szerk. PITI Ferenc. Szeged 2000. 569–591. (A továbbiakban: THOROCZKAY: *i. h.* 2000.) (Németül: THOROCZKAY, Gábor: *Anmerkungen zur Frage der Entstehungszeit der Hartvik-Legende des Stephan des Heiligen*. = *Specimina Nova. Pars Prima. Sectio Mediaevalis* (1.) [2001.] 107–131.). A tanulmány gondolatmenetének rövid összefoglalása: THOROCZKAY Gábor: *A Hartvik-legenda a XIX–XX. századi történetírásban*. = *Fons* (10.) 2003. 21–64., különösen 62–63. (A továbbiakban: THOROCZKAY: *i. h.* 2003.)

³ *Diplomata Hungariae Antiquissima. I.* Ed. Georgius GYÖRFFY. Bp. 1992. (A továbbiakban: *DHA I.*) 317–318.

⁴ KRISTÓ Gyula: *Magyar historiográfia I. Történetírás a középkori Magyarországon*. Bp. 2002. /A történettudomány kézikönyve./ 24. (Uő: *Opponensi vélemény Thoroczkay Gábor: Egyháztörténeti és forrástanulmányok a XI. századi magyar történelemről c. doktori értekezéséről* című, 2003. december 12-én Szegeden kelt bírálatának 2. oldalán a legenda keletkezési idejéről kialakí-

gondolatmenetének néhány következetlensége, nem eléggé dokumentált mivolta miatt úgy vélekedtünk, nem haszon nélküli a kérdés (részleges) újratárgyalása.

Gerics József szerint döntő jelentősége van annak, hogy Prágai Kozma egyik híradása szerint 1099-ben Esztergomban Szerafin érsek pappá szentelte Hermannt, a cseh herceg káplánját, a császár által már investziált, de még csak szerep prágai püspököt, valamint a már nős Kozmát. Hermannt később az antigregoriánus ellenpápa, III. Kelemen (1080–1100) egyik bíboros-püspöke szentelte püspökké.⁵ Gerics szerint ezzel az aktussal „Kálmán és a hozzá hű püspöki kar II. Orbánnal [a gregoriánus pápával – T. G.] nyíltan ellentétes állásponton volt 1099 júniusában. Hozzá kegyének elnyerése érdekében a Hartvik által írt István-legendát elkészíttetni és ezzel egy időben Esztergomban pappá szentelni a császár által investziált prágai püspökjelöltet: egymást kizáró, összeférhetetlen dolgok”.⁶ Tehát a szerző megtagadja a kortárs források által is bizonyítottan nagyműveltségű, egész életpályáját tekintve ügyes külpolitikusnak bizonyuló Kálmántól, hogy egyazon időben antigregoriánus elveknek megfelelő főpapkijelöléshez, valamint papszenteléshez nyújtson segédkezet, ill. hogy egy valódi lényegét tekintve antigregoriánus irányultságú legendát készítsen el a Hartvik püspökkel. (Azt, hogy a legenda valójában a VII. Gergely pápa-féle reformmozgalommal szembenálló ideológiai töltettel bír, Tóth Zoltán, valamint eredményeit továbbfejlesztve éppen Gerics bizonyította be.)⁷ Még egyszer megismételjük: Kálmán tehát nem tehetett a szerző szerint egyazon időben egymással látszólagos ellentétben álló, valójában azonos ideológiai hátterű tetteket, azaz nem cselekedhetett bizonyos gyakorlatiassággal (idegen szóval: pragmatizmussal) érdekei védelmében.

Gerics József szerint „Kálmán és Hartvik nagy körütekintéssel hajtottak [recte: hajtották – T. G.] végre az 1099-ben még világosan antigregoriánus, Henrik-párti⁸ állásponthez képest a nagy irányváltást.” Közeledtek II. Paschalis pápához, az uralkodó Guastallában lemondott az investitúrajogról, de egyben a király és a püspök-író „támadást intézett a gregoriánus reformok ellen, elsősorban a főpapi székek királyi investitúrája, uralkodói befolyásra való betöltésének tilalma ellen”. Ezt a Szent Istvánnak állítólag pápai adományból bírt, koholt egyházszerkezési jogosítványára próbálták visszavezetni, és így jóváhagyatni a pápával. „Ezt a próbálkozást természetesen az 1099. év légkörében nem lehet megkockáztatni. Orbán utóda alatt azonban »frontot változtatva« és gregoriánus felfogást rögtönözve, számító politikai pragmatizmusában Kálmán erre is hajlandó volt”.⁹ A szerző szerint pragmatikus magatartásnak Kálmán esetében azt tarthatjuk, hogyha a korszak bonyolult viszonyai között egyazon időben tesz antigregoriánus (l. a legenda megírása) és gregoriánus (l. a guastallai lemondás) lépéseket.

tott nézetemről olyképpen írt, hogy azt „a korai középkori kutatások egyik nagy értékű, maradandó megállapításának” ítéli); FONT Márta: *Gondolatok a szentkultusz és a keresztény mentalitás összefüggéséről Közép- és Kelet-Európában a 10–12. században*. In: *Életünk Kelet-Európa. Tanulmányok Niederhauser Emil 80. születésnapjára*. Szerk. KRAUSZ Tamás–SZVÁK Gyula. Bp. 2003. 66., 69. 6. jz.

⁵ *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. Ed. B. BRETHOLZ. = Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi. Nova series II. Berlin 1923. 167–171.

⁶ GERICS: *i. h.* 2004. 318.

⁷ TÓTH Zoltán: *A Hartvik-legendák kritikájához*. (A Szent Korona eredetkérdése). Bp. 1942. passim; GERICS József: *A Hartvik-legendák mintáiról és forrásairól*. = Magyar Könyvszemle (97.) 1981. 175–188. (A továbbiakban: GERICS: *i. h.* 1981.) (Megjelent még: *Szent István és az államalapítás*. Szerk. VESZPRÉMY László. Bp. 2002. /Nemzet és emlékezet./ 130–142., ill. könyvrészletként: *Uő: A korai rendiség Európában és Magyarországon*. Bp. 1987. 220–231.)

⁸ IV. Henrik német–római császár (1056–1106)

⁹ GERICS: *i. h.* 2004. 320.

A fentiek vonatkozásában az első problémát a guastallai lemondás történeti valósága képezi. Bár Gerics József vitatta,¹⁰ Szovák Kornél a korábbi kételkedő állásfoglalásokat is számba véve meggyőző érveléssel bizonyította be, hogy a püspöki investitúráról való 1106. évi guastallai lemondás híre egy kora újkori forráskiadó elképzelése nyomán született meg, a legkorábban 12. századi forrásban előforduló kálmáni jogfeladás valódi megtörténte és időhöz, valamint Guastallához kötése számos egyháztörténeti, valamint hatástörténeti szempont alapján is erősen kérdéses.¹¹ De egyebekben is érdekes Gerics érvelése: véleménye szerint ezekben az években már pragmatikus lehetett Kálmán, azaz köznyelvi fordulattal szólva, kétszínű politikát folytathatott, míg 1099-ben ez elképzelhetetlen róla. Talán van a szerzőnek olyan, a többi szakember elől már évszázadok óta rejtőzködő forrása, ami a könyves uralkodó jellemének alakulásáról számol be?

Mi a történeti igazság az 1090–1100-as évekkel kapcsolatban¹² Kálmán trónra lépése utáni legfontosabb problémája a főhatalomra törő öccsével, Álmos herceggel való viszonya volt. A „dux”-ot egyértelműen támogatta a német-római uralkodó,¹³ ami a király helyét a pápa mellett jelölte ki. Történetírásunk jogosan látja e pápa melletti helyzet bizonyítékát Kálmánnak a szicíliai normann nagygróf leányával való házasságában. A normannok a gregoriánus pápaság legfontosabb támogatói voltak, és a magyar király az esküvővel a IV. Henrik ellen fellázadt német királyfi, Konrád sógora lett. Hogy Kálmán már uralkodása elején tett antigregoriánus lépéseket, az kétségtelen. Ilyen a Prágai Kozma által megörökített esemény is, magunk is hivatkoztunk rá a legendadatálásról írt tanulmányunkban.¹⁴ Erre az Álmos-párti IV. Henrik semlegesítése miatt lehetett szüksége, hiszen az aktuálisan neki tett szívességet. A reformpápasággal szembemenő lépéseiben bizonyára támogathatta a még döntően elődje – az országában a gregorianizmustól olyannyira támadott Karoling-kori királymodellnek megfelelő módon egyházfőként viselkedő Szent László király (1077–1095) – által kinevezett püspöki kar, és annak vezetője, Szerafin esztergomi érsek is. Az Álmos trónszerzési kísérleteitől veszélyeztetett királynak létkérdés lehetett a hazai főpapi kar kézben tartása, ezért kívánta mindenképpen biztosítani a maga számára az investitúraharcban kijegecesedett pápai felfogás által elvitatott főpap-kinevezési jogkörét. A magyar egyház egyébként csak az 1110-es évek elején, egy pápai legátus hazai ténykedésének köszönhetően hozott a reformpápaság igényeinek megfelelő törvényeket, az addig elfogadott kánonok nem engedtek komoly befolyást hazánkban a gergelyi követelményeknek.¹⁵

¹⁰ GERICS József–LADÁNYI Erzsébet: „*Sem ingyen, sem ellenszolgáltatásért*”. (Az investitúra és kánoni választás fogalmának történetéhez). = Turul (72.) 1999. 84–86.

¹¹ SZOVÁK Kornél: *Pápai–magyar kapcsolatok a 12. században*. In: *Magyarország és a Szent-szék kapcsolatának 1000 éve*. Szerk. ZOMBORI István. Bp. 1996. 21–46., különösen 24–26. (A tanulmány apparátus nélkül megjelent még: *A magyar kereszténység ezer éve. Hungariae Christianae Millennium*. Szerk. ZOMBORI István–CSÉFALVAY Pál–Mária Antonietta DE ANGELIS. Bp. 2001. 43–48.). A lemondás egyébként egyfajta későbbi kálmáni jogfeladás eltorzult emléke lehet (vö. THOROCZKAY: *i. h.* 2000. 579.), ami talán az általunk később még említett gregoriánus szellemű magyar egyházi törvényhozó tevékenységgel, pápai legátusok magyarországi szereplésével állhatott összefüggésbe.

¹² Az események és háttérük részletes áttekintése: MAKK Ferenc: *Magyar külpolitika (896–1196)*. Szeged 1996.² /Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 2./ 139–150.

¹³ *DHA I.* 323.

¹⁴ THOROCZKAY: *i. h.* 2000. 573–574.

¹⁵ SZUROMI Szabolcs Anzelm: *Az első három esztergomi zsinat és a magyarországi egyházfe-gyelem a XII. században*. = Magyar Könyvszemle (115.) 1999. 377–409., különösen 377–400. (Megjelent még: *Tanulmányok a magyarországi egyházjog középkori történetéről*. [Kéziratos kódexek, zsinatok, középkori műfajok]. Szerk. ERDŐ Péter. Bp. 2002. /Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici... III. Studia 3./ 87–127.)

De miért írhatták meg éppen az 1090-es évek végén, esetleg az 1100-as évek legelején a pápai igényekkel burkoltan szembehelyezkedő Hartvik-legendát? Ennek egyik legfontosabb okát éppen II. Orbán azon híres levelében találhatjuk, amelyet 1096. július 27-én írt a magyar királyhoz. Ebben mások mellett a hozzá való hűségre szólítja fel, amely esetben mindazt a „tisztséget és méltóságot” megkaphatja a római egyház fejtől, amit már az államalapító király kiérdemelt a saját korában.¹⁶ Historiográfiai tény, hogy a magyar történetírás döntő része a Hartvik-legendát e levélre írott válaszként értékeli.¹⁷ Nem tanulságok nélkül való megsejteni, hogy az elmúlt évtizedekben, ill. itt vitatott dolgozatában hogyan vélekedett Gerics a pápai levél és a legenda viszonyáról:

1981:¹⁸

A Hartvik-féle István-legendamegszerkesztésére „éppen II. Orbán levele is buzdította Kálmánt: ha azzal a hódolattal fordul a pápához, mint hajdan István, és hűségén állhatatosan megmarad, akkor ő is megkaphatja mindazokat a jogokat..., mint István. Hartvik előadta tehát, mire hatalmazta fel (Kálmán szerint és őszerinte) Istvánt annak idején az akkori pápa.”

1994:¹⁹

[A pápai levél kivonatos fordítását követően] „Régóta ismert, szinte közhelyszámba megy, hogy itt a Hartvik-legendá egyik *ihlető forrásával* állunk szemben abban az értelemben, hogy utóbb Hartvik és Kálmán *a legendában voltaképpen pápai biztatásra adta elő*, milyen felhatalmazásban részesült szerintük István.”

2004:²⁰

„II. Orbán pápának 1096-ban ... Kálmán királyhoz küldött levele *közfelfogás* szerint jelentős, de *nem azonnali* befolyást gyakorolt a magyar király politikájára. Megítélésünk szerint a levél utóbb hatással volt a Kálmán meghagyásából Hartvik püspöktől készített Szent István életrajzra is, de nem Orbán, hanem már a következő pápa idején. ... Orbán levelének vitathatatlanul nagy hatása volt a Hartvik-legendának nem a szemléletére, hanem *szövegezésére*. ... A szükséges *átszövegezéshez* nyújtott Orbán 1096. évi levele – már utóda idején – lényeges segítséget.” [Kiemelések tőlünk. – T. G.]

Láthatjuk, hogy Gerics állásfoglalása a pápai levéllel kapcsolatban jelentősen módosult az elmúlt két évtized során. Korábban egyértelműen a Hartvik-legendát „ihlető forrásaként” tekintett II. Orbán munkájára, itt tárgyalt írásában azonban már nem tartalmi, hanem csak szövegezésbeli befolyást tulajdonít neki, világosan azért, hogy későbbre datálhassa Hartvik munkáját. Egyértelműen tendenciózus az a megállapítása, miszerint „közfelfogás szerint... nem azonnali” hatást tulajdonítanak a pápai episztolának. Miután az István által bírt „tisztségeket és méltóságokat” II. Orbán ajánlotta fel a könyves királynak, így a kutatásban bennünket jócskán megelőzve már néhányan (mint például Deér József) úgy gondolták, hogy a Hartvik-legendának a pápai levél kézhezvétele

¹⁶ *DHA I.* 317–318.

¹⁷ THOROCZKAY: *i. h.* 2003. passim

¹⁸ GERICS: *i. h.* 1981. 184.

¹⁹ GERICS József: *Szent László uralmának vitás kérdései a krónikában és a legendában.* = *Aetas* 1994. 1. sz. 28–35., különösen 32–33. (Megjelent még azonos címmel: *Uő: Egyház, állam és gondolkodás Magyarországon a középkorban.* Bp. 1995. /METEM-könyvek 9./ 137–143.)

²⁰ GERICS: *i. h.* 2004. 317–318.

(1096) után hamarosan el kellett készülnie.²¹ Nehezen hihető, hogy Kálmán a kedvező választ csaláfan kigondolt egyházszerzési igényeire nem attól a pápától várta volna éppen, aki megígérte neki elődje honorjait és dignitasait. II. Paschalistól nem ismerünk a II. Orbán-féle levélhez tartalmilag hasonló, a magyar királynak címzett levelet, így sajátos eljárás forrásos adat hiányában ellentmondást nem tűrő hangon kijelenteni, hogy az 1096-ban kelt levélre már csak II. Orbán utóda idejében születhetett válasz. Milyen kütfökből tudja ezt Gerics József?

A magyar középkorkutatás már régen felhívta a figyelmet arra, hogy a Hartvik-féle, immáron harmadik István-legendá megírását – amely szentszéki beleegyezésről beszél az 1083. évi hazai szentté avatásoknál – erősen motiválhatta, hogy a pápaság szemmel láthatóan nem kívánta elismerni a minden bizonnyal csak lokális (püspöki avagy inkább nemzeti) kanonizációban részesült államalapító király szentségét. Erre a 11–12. század fordulójának két magyar vonatkozású pápai megnyilatkozását szokták bizonyítékkul hozni: az 1096. évi II. Orbán-levelet, valamint II. Paschalinak azon 1102. évi oklevélét, amelyben a pannonhalmi apát kérésére – hivatkozva István király diplomájára – a pápa megerősíti a monostort birtokaiban és privilégiumaiban.²² Miként Gerics József helyesen írja, ezek „szóhasználata szerint a pápák nem ismerték el” az államalapító szent mivoltát „vagy nem tudtak” az államalapító király szentségéről. Miután ő is vallja, hogy a hartviki mű a kanonizációban a világegyházban való elismertetéséért is íródott, a következőképpen fogalmaz a pápai megnyilatkozások hatásáról, a legenda elkészítését elősegítő befolyásáról: „Egy oklevélnek a hallgatása önmagában bizonyítékként sokkal kisebb jelentőségű. Azonban az egymást követő két pápa oklevelének István szentségéről való ismételt meg nem nyilatkozása nyomós érv amellett, hogy a király legendájában”²³ Hartvik a szentté avatásoknál szóba hozta a pápa közreműködését.

A fentieket nem vitatva a következőkre hívnánk fel a figyelmet: bizonyára nem csak ez a két pápai levél létezett az 1090–1100-as évek Magyarországon, hanem csupán ezek maradtak korunkra. Példának okáért az 1096 után létrejövő normann dinasztikus köteléssel kapcsolatban is születhetett pápai megnyilatkozás, amiben esetleg szó eshetett István királyról, így az 1102. évről, mint a legenda keletkezési idejére vonatkozó, kényszerítő erejű „terminus post quem”-nek a bizonyító szerepe csökkenhet. A két szentszéki dokumentum jellege is más: az egyik magának a királynak szólt, a másik pedig – igaz, kiemelt szerepű – vidéki királyi monostornak. Kálmán bizonyosan számos alkalommal megfordult Pannonhalmán, de az apátságnak szóló, nem diplomáciai jellegű oklevél mégiscsak csekélyebb szerepet játszhatott a király külpolitikai tájékozódásában, politikája ideológiai háttérének megteremtésében.

De valójában tényleg csak 1102 után, a pannonhalmi oklevél információit megismerve „kapott észbe” Kálmán István szent mivoltának pápai tagadása miatt, és készítettett el egy – a kanonizáció ügyében is család információit tartalmazó – legendát Hartvik püspökkel? Harmadjára egy olyan körülményre hívnánk fel a figyelmet, amit a Hartvik-legendá datálásáról írt cikkünkben már tárgyaltunk, és tekintélyes, a korszakot elsőrangúan ismerő mediavista is egyetértéssel nyugtázott. Feltevendő ugyanis, hogy a könyves király uralma elején hallgatással mellőzte a trónutódlásnál őt háttérbe szorító elődje, Szent László király emlékét. Első törvénykönyvében nem is említi nevét, a bizonyosan 1095 után, de az őt forrásul használó Hartvik műve előtt íródott Kisebbik Legenda

²¹ DEÉR, JOSEF: *Der Anspruch der Herrscher der 12. Jahrhunderts auf die apostolische Legation.* = Archivum Historiae Pontificiae (2.) 1964. 117–186. (Megjelent még: *Byzanz und das abendländische Herrschertum. [Ausgewählte Aufsätze von Josef Deér].* Hrsg. v. Peter CLASSEN. Sigmaringen, 1977. /Vorträge und Forschungen XXI./ 439–494.) (Magunk ez utóbbi kiadást használtuk, ott különösen 471–474., 479–480.)

²² *DHA I.* 333.

²³ GERICS: *i. h.* 2004. 318–319.

alig emlékezik meg róla stb.²⁴ Veszprémy László a kérdésről a következőket írta: „Mint arra legutóbb Thoroczkay Gábor is utalt, I. László személyének Kálmán-kori negligálása, a sokat emlegetett, s a jelek szerint döntő fontosságú II. Orbán pápa-féle levélben megfogalmazott pápai bírálatok szó nélkül hagyása magának Istvánnak a szentségét veszélyeztette volna.”²⁵ Mikor kezdődhetett el a László emléket körülvevő jégpáncél gyors olvadása, ami a Hartvik-legendában már László 1083. évi, a szentté avatásoknál játszott szerepének²⁶ teljes rehabilitálásához, sőt talán még egyfajta „túl-színezéséhez” is vezetett? Csak 1102 után, amikor Kálmán megismerte a pannonhalmi pápai oklevél István szentségét el nem ismerő passzusait, és a két szentszéki megnyilvánuláson megütközve elkezdett egy tendenciózus István-életrajz elkészíttetésén gondolkodni, miként Gerics véli? A válszunk egyértelműen nemleges: ugyanis a magyar krónika 146. fejezete szerint Kálmánnak „pedig első feleségétől az Úr 1101. évében László és István nevű fia született”. (Kiemelés tőlünk – T. G.)²⁷ Tehát a könyves uralkodó már a Pannonhalmának 1102-ben küldött II. Paschalis-féle oklevél előtt legalább egy évvel felülvizsgálta korábbi sértődöttségét, és szentté avató és szentté avatott elődei nevét adta gyermekeinek, bizonyára nem függetlenül az István hazai kanonizációját (el) nem ismerő, 1101-nél korábban született pápai megnyilatkozásoktól, amelyek közül mi már csak az 1096. évit ismerjük. Tehát már az 1090-es évek legvégén, az 1100-as évek legelején olyan légkör uralkodhatott a magyar királyi udvarban, ami László reális ártértékeléséhez, valamint – a más célok mellett – az államalapító uralkodó szent mivoltának római elismerését kicsikarni akaró Hartvik-legenda megszületéséhez vezethetett.

A fentieket összefoglalva: Gerics József azon próbálkozása, amely a Hartvik-féle Szent István-legendának az 1097–1103 közötti évkörben (annak is inkább a kezdetén) történő keletkezését valószínűsíteni kívánó, sok tekintetben éppen az ő korábbi kutatásaira alapozó érvrendszerünket próbálta meg nevünk említése nélkül hitelteleníteni, nem igazán állja ki a kritika próbáját. Ezért határoztuk el véleményünk újbóli, határozott megfogalmazását.

THOROCZKAY GÁBOR

A gyulafehérvári székesegyház építésének hagyománya Laskai Osvát Szent László-beszédeiben. A ferences Laskai Osvát a 15. század végén három prédikációt állított össze Szent Lászlóról,¹ ezek közül kettőben, a 48. és az 50. beszédben együtt szerepel Várad és Gyulafehérvár, azonban a beszédrészek értelmezése nem magától értetődő, ugyanis úgy tűnik, hogy a 48. sermóban két székesegyház építéséről, az 50. sermóban pedig két püspökség alapításáról beszél.

A 48. sermo részlete:

„Tertio dicta verba conveniunt beato Ladislao propter similis operis executionem, quare sicut rex Iosaphat domos edificaverat in Iuda ad instar turrium, sic beatus

²⁴ THOROCZKAY: *i. h.* 2000. 589–590.

²⁵ VESZPRÉMY László: *Megjegyzések korai elbeszélő forrásaink történetéhez.* = Századok (138.) 2004. 325–347., különösen 331.

²⁶ *Scriptores rerum Hungaricarum. I–II.* Ed. Emericus SZENTPÉTERY. Bp. 1937–1938. II. 432–440.

²⁷ Uo. I. 426.

¹ OSUALDUS de Lasko: *Sermones de sanctis Biga salutis intitulati.* Hagenau, 1497. (a továbbiakban: *De Sanctis*) 48., 49., 50. sermók. Az Országos Széchényi Könyvtár Inc. 1029. jelzetű példányát használtam.